א שפאציר איבער סט. דזשאהן, ניו בראנזוויק

(פארזעצונג פון פיידזש 5.)

נעהמען אריין דריי מיליאן בושעל ווייץ. אויף דעם און אויף אלעס וואס האט א שייכות צום פארט האבען זיך געפאדערט גוואלדיגע סומען געלט. מען האט געדארפט מאכען שטענדיגע הלוואות ביי דער צענטראלער רעגירונג, אויסקעמפען יעדע נייע איינריכטונג. ווען איהר פארטיעפט זיך אין דעם רייכען מאטעריאל וועגען דער לעצטער געשיכטע פון סט. דזשאהן, וואס ווערט זארגפעליג אפגעהיט אין דער ערשט קלאסיגער סט. דזשאהנער ביבליאטעק, ווען איהר לייענט דארט די באריכטען און מעמאראנדומס פון די סט. דזשאנער שטאאטס-לייט, מוזט איהר צוגעבען אז די איינינקלאך פון די סט. דזשאנער פיאנערען האבען ניט פארשעהמט זייערע אבות. אויך דער לעצטער דור האט פארפאלקאמט און טריי אפגעהיט דעם וויכטיגסטען ווינטער טויער פון קאנאדע אויפ'ן אטלאנטישען ים, וואס האט א רעגולערע שיף פארבינדונג מיט יעדען טייל פון ערד-קוגעל ניט אויסשליסענדיג די ווייטסטע.

מיר דארפען דעריבער שטאלץ זיין, וואס צווישען די שפעטערדיגע בויער פון סט. דזשאהן זענען געווען אויך אידען. די גאנצע געשיכטע פון די אידען אין די מארטימער פראווינצען דרעהען זיך ארום די ערשטע אידישע סעטלערס אין סט. דזשאהן. זיי זיינען געווען די דריי שוואגערס: נייטען גרין, סאלאמאן הארט און העגרי לעווי, אנגעקומען אין סט. דזשאהן אין 1858 יאהר פון ענגלאנד. לאנג זענען זיי דארט געווען די איינציגע אידען, אזוי, אז אין 1882 יאהר, צו דער חתונה פון לואיס גרין מיט דער טאכטער פון סאלאמאן הארט האט מען געמוזט ברענגען א רב פון באסטאן. אין יאהר 1878 איז די קליינע קהלה פארגרעסערט געווארען דורך דעם אנקומען פון די ברידער אייזיקס פון ענגלאנד. ביידע האבען זיי חתונה געהאט מיט די טעכטער פון סאלאמאן הארט. דאס זיינען געווען די ערשטע אידישע חתונות אין די מארטימער פראווינצען.

וועגען ערשטען מנין פון די סט. דזשאהנער אידישע פיאנערען דערצעהלען די דארטיגע אלטע לייט פאלגענדע געשיכטע:

ערב ראש השנה, ווען די סט. דזשאנער אידען האבען בשלאסען דעם ערשטען מאל דאווענען ימים נוראים מיט א מנין, האט זיך די דארטיגע קהלה איינגעפונען אין א געדריקטע שטימונג. אלעס איז געווען צוגעגרייט, און עס האט נאר אויסגעפעהלט א צעהנטער צום מנין. מען האט אלץ געהאפט אז עס וועט אנפאהרען אן

וועט קיינעם ניט אויפנעהמען. ער איז בכלל א מאדנער מענש. ער עסט נאר טיי מיט ברויט, וואס מען דארף איהם ברענגען צו איהם אין צימער. זיין נאמען האט אויסגעזעהן צו זיין ניט קיין אידישער. דאך האט מען באשלאסען איהם פרעגען. ווען די סט. דזשאנער אידען זענען אריין אין צימער פון מאדנעם גאסט, האבען זיי איהם געפונען דאווענענדיג מנחה. עס איז זיך לייכט פארצושטעלען מיט וואס פאר א שמחה דער איד האט אנגענומען די איינלאדונג צו זיין א צעהנטער צום ערשטען ימים נוראים מנין אין א אידישע קהלה, איהם איז אפילו ניט איינגעפאלען, אז אין אזא פארווארפען געגענד וואוינען אידען.

די ערשטע שוהל "אהבת אחים" אויף קאלטאן סטריט איז מיט גרויס פייערליכקייט געעפענט געווארען דעם 11-טען יאנואר 1899. די קהלה האט דאן געצעהלט 13—14 משפחות. זי האט אבער באלד גענומען שנעל וואקסען. דער גרינדונגס פעריאד פון "אהבת אחים" פאלט צוזאמען מיט'ן אנפאנג פון דער מאסען אימיגראציע פון די רוסישע, פוילישע און ליטווישע אידען. די באציהונגען צווישען די איינגעזעסענע און נייע געקומענע אידען זיינען ליידער ניט געווען קיין באזונדערס פריינדליכע און דאס האט געפיהרט דערצו, אז די ניי-געקומענע זאלען זיך אריינקלייבען אין אן אייגענע שוהל אויף הייזען עווענו.

די הויפט סיבה פון די רייבונגען קען ערקלעהרט ווערען דערמיט, וואס די ערשטע אידען פון דער קולטורעלער ענגלאנד האבען זיך ניט געקענט איינלעבען מיט די ווייט אפגעשטאנענע אידען פון דער ליטע. דער צופאל האט געוואלט, אז די ניי געקומענע אימיגראנטען זאלען זיין אין זייער גרעסטען צאהל פון א פארווארפען קליין ליטוויש שטעדטעל — דארביאן. און עס איז קלאהר אז ביידע — לאנדאן און דארביאן האבען זיך געפיהלט ניט באקוועהם אין שוהל. שפעטער ווען די דארביאנער האבען זיך שוין איינגעלעבט אין סענט דזשאהן, איז געלונגען צו פאראייניגען די ביידע קאנגרעגיישאנס. זיי האבען אין 1920 יאהר אפגעקויפט די אלטע באפטיסטיסטישע קאלווין טשורטש און עס פארוואנדעלט אין א געמיינזאמע שוהל. דאס איז אגב די שעהנסטע שוהל לויט איהר אינערליכע אויסשטאטונג, וואס אונז איז אויסגעקומען צו זעהן אין קאנאדע. באזונדערס פראכטפול זיינען די ארטיסטישע שניצונגען און די בימה. די אלטע 'אהבת אחים" שוהל איז פארוואנדעלט געווארען אין א תלמוד תורה, וואס געפינט זיך פאר די לעצטע 9 יאהר אונטער דער לייטונג פון א געשולטען מאדערנעם פעדאגאג פון פינסק, אברהם בעב. די שוהל פון די ניי אנגעקומענע אויף הייזען סטריט איז פארקויפט געווארען צום סקול-בארד. היינט איז עס א פליגעל פון דער סט. דזשאנער היי-סקול. די געמיינזאמע שוהל איז געקרוינט געווארען מיט'ן נאמען "שערי צדק". איהר ערשטער פרעזידענט איז געווען וויליאם וועבער, היינטיגער פרעזידענט איז דער יונגער יהודה פרידמאן, אויפגעבראכט איז ער אין סט. דזשאהן. די שוהל איז ווערט צו היינטיגען טאג 30 טויזענט דאלאר און האט א מארגיידזש אויף 3 טויזענט דאלאר. די תלמוד תורה איז א פאלשטענדיגער אייגענטום פון דער קהלה.

דער שלום פון די ביידע קאנגרעגיישאנס האט גורם געווען, אז דער געזעלשאפטליכער לעבען פון די 824 סט. דזשאהנער אידען זאל אויפבליהען.

צו היינטיגען טאג האט דער דארטיגער אידישער קבוץ: א ציוניסטישע ארגאניזאציע, א הדסה, "הבונים", י. מ. ה. א. י. וו. ה. א., א לײדיס עקזילערי, וועמעס הויפט אויפגאבע איז צו שטיצען די תלמוד תורה, "יהודה הצעיר" מיט 6 קלאבס, א אידישע בוי-סקאוטס ארגאניזאציע מיט 30 מיטגלידער. איינער פון זיי אילאי אבינער, איז א פראווינשיאל דיסטריקט קאמישאנער, און יוסף גאס איז דער סעקרעטאר פון די אלגעמיינע סט. דזשאנער באי סקאוטס ארגאניזאציע. דאס איז איינע פון די סמנים פון די אמת אויפריכטיגע און גוטע באציהונגען, וואס הערשט צווישען דער סט. דזשאנער אידישער און קריסטליכער באפעלקערונג.

דער קריזיס האט שטארק געטראפען די אידען, וואס באטייליגען זיך אין א גרויסער מאס אין דזשאנק ביזנעס. אין אלגעמיין איז אבער דארט די עקאנאמישע לאגע סטאבילער ווי אין אנדערע שטעדט. דער אידישער עולם קרעכצט ניט. דאס איינציגע אויף וואס מען באקלאגט זיך איז, וואס די סט. דזשאהנער קהלה פארגרעסערט זיך ניט אין צאהל פאר די לעצטע יאהרען. די דארטיגע געזעלשאפטליכע טוער ערקלעהרען עס מיט דער אלגעמיינער געאגראפישער לאגע. אמת סט. דזשאהן איז דער נאהענטסטער וועג צו ליווערפול, ס"ה 2700 מייל (פון ניו יארק איז 3034 מייל), אבער דערפאר איז סט. דזשאהן 482 מייל ווייט פון מאנטרעאל מיט די סי. פי. אר און 755 מייל מיט די סי. ען. אר. צוליעב אט דער ווייטקייט איז די סט. דזשאהנער אינדוסטריע אנגעוויזען כמעט אויסשליסליך

אויף דעם מארק פון די מאריטימער פראווינצען. די גרעסערע קאנאדער מערק זענען צו ווייט פון דעם אידעאלען ווינטער פארט. ליידער פאסירט גאנץ אפט, אז פעקטארים פון סט. דזשאהן טראגען זיך אריבער אין צענטראלע פונקטען פון קאנאדע. די עקאנאמישע אויפבליהונג פון סט. דזשאהנער אינדוסטריע איז ענג פארבונדען מיט דער פארגרעסערונג פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג פון די מאריטימער פראווינצען.

אין דער געשיכטע פון דער אידישער אימיגראציע האט דער סט. דזשאהנער ווינטער פארט און די דארטיגע אידען געאורח. וועמען זיי וועלען פארהאלטען איבער יום טוב, אבער קיינער איז ניט געקומען. פאר נאכט זיינען צוויי אידען אוועק אין האטעל זיך נאכפרעגען ביים בעל הבית, צו עס איז צו איהם ניט פארפאהרען א איד. ער האט, פארשטעהט זיך געענטפערט, אז אזוינער איז צווישען זיינע געסט ניטא. ווען די ענטוישטע אידען האבען שוין געהאלטען ביים אוועקגעהן האט זיך דער האטעל קיפער דערמאהנט, אז איינער פון זיינע געסט האט איהם געבעטען מען זאל איהם מארגען און איבערמארגען ניט באלעסטיגען, ווייל ער שפיעלט א באדייטענדע ראלע.

די געשיכטע איז פארהעלטניסמעסיג אלט. אויף פארטרידזש אינזעל, וואס דיענט אלס בית עולם פאר די וואס שטארבען אין פארט פון עפידעמישע קראנקהייטען איז אויף א באזונדער פלאץ דא אויך א אידישער קבר. קיינער געדענקט אבער ניט צו דארט ליגט א מאן אדער א פרוי, א קינד אדער ערוואקסענער. דערפאר אבער געדענקען די סט. דזשאהנער אידען גוט דעם 1894 יאהר, ווען זיי האבען אהן וועלכע עס איז ערפאהרונג, אהן א לעבעדיגען ביישפיעל געגרינדעט א קאמיטע פון 7 מיטגליעדער, וואס האבען געהאט צו באזארגען די אידישע אימיגראנטען, וועלכע פלעגען אריינקומען אין דארטיגען האפען פון אלע וועלט טיילען. צווישען די ערשטע מיטגליעדער זיינען געווען אברהם פיאס און לואיס ש. קאמינסקי. מיט דעם לעצטען האבען מיר געהאט א לענגערען געשפרעך אין הויז פון מרס. הערים, די היינטיגע פרעזידענטין פון די "דאטערס אף איזראעל".

זי איז נאך דאן געווען א קינד, אבער ביי איהר איז נאך פריש אין זכרון הונדערטער כאראקטעריסטישע עפיזאדען פון יענער אימיגראציע עפאכע. ליידער איז עס נאך פריצייטיג צו פארעפענטליכען און מיר מוזען עס איבערלאזען צום צוקינפטיגען היסטאריקער. פון מר. קאמינסקים ערצעהלונגען דערוויסען מיר זיך, אז די מייסטע אימיגראנטען פלעגען אנקומען ווינטער. קיין וואהימע אויפנאמס הייזער זיינען דאן נאך אין פארט ניט געווען. די טריינען פלעגען אויך ניט געהן אלע טאג. דער קאמיטעט פלעגט באגעגנען די אנגעקומענע אידישע אימיגראנטען און גלייך פון שיף פארטיילען זיי צווישען די סט. דזשאהנער אידען. דארט פלעגען זיי באזארגט ווערען מיט אלעם נויטיגען. די פארהאלטענע אימיגראנטען פלעגען אונטער די אחריות פון קאמיטעט אפגעלאזען ווערען אין שוהל דאווענען. ווען עס פלעגען אנקומען גרעסערע גרופען, פלעגט מען זיי איינארדנען געמיינזאמע מאלצייטען אין שוהל. אין קעלער פון תלמוד תורה געפינען זיך נאך ביז היינטיגען טאג די גרויסע טעפ און וועלכע די סט. דזשאהנער פרויען פלעגען דארט קאכען דעם עסען פאר די אימיגראנטען, באטראכטענדיג עס, אלס א באזונדערע מצוה.

די האזיגע הילף דעם אידישען וואנדערער האט אבער געטראגען א צופעליגען כאראקטער.

אין 1913 יאהר האבען די סט. דזשאהנער אידען געגרינדעט די ערשטע אין קאנאדע נארמאלע "היברו שעלטערינג און אימיגראנט אייד סאסייטי". די 13 ארטיקלען פון דער "קאנסטיטושאן", געדרוקט אין ניו יארק אין אידיש און ענגליש, גיבען דאס רעכט צו באטייליגען זיך אין דער געזעלשאפט מענער און פרויען.

די מעמבערשיפ דיוס איז געווען 5 סענט א וואך.

דער 2-טער ארטיקעל פון קאנסטיטושאן, "די אבזיכטען" לויטעט:

"דער אבזיכט פון דער סאסייטי זאל זיין: זיך זארגען פאר די אנקומענדע אימיגראנטען אין אדער דורך סענט דזשאהן, מיט'ן וואסער אדער מיט'ן אייזענבאהן, און צו באזארגען זיי מיט א צייטווייליגע היים מיט שפייז קליידער און אנדערע נויטיגע זאכען, העלפען זיי געפינען באשעפטיגונג אום זיי זאלען ניט פאלען צו לאסט אויף דער געזעלשאפט".

מיר גיבען איבער דעם ארטיקעל בוכשטעבליך, בדי צו אילוסטרירען צו וואס פאר א געזעלשאפטליכען הויך די סט. דזשאהנער אידען האבען דערגרייכט אין זייער געאייניגטער ארבייט צו העלפען די אידישע אימיגראנטען נאך מיט 17 יאהר צוריק. זאל פארשריבען ווערען, אז זיי האבען ניט נאר געווישט די טרעהרען פון די אונגליקליכסטע, וואס זיינען אין די טויזענטער אנטלאפען צו זיי פון "טרעהרען אינזעל", זיי מקרב געווען און געראטעוועט אין די טעג פון דער גרעסטער פארצווייפלונג, נאר האבען אויך געלייגט די גרונט שטיינער פון ארגאניזירטער אימיגראנטען הילף אין קאנאדע. זיי האבען די האזיגע הילף די ערשטע דערהויבען צו א נאציאנאלער אידעע.

עס וועט דעריבער זיין ניט עהרליך, ווען מיר וועלען פארשווייגען, אז איינער פון די שעהנסטע טרעגער פון דער אידעע איז געווען מר. עלמאן. דאס איז דער אידעאלסטער טיפ פון א יעקאטערינאסלאווער אידישען ארבייטער פון אוסישקינס חדר, א פרייער צוהערער פון שמריהו לעווינס לעקציעס, ווען ער איז געווען דער גייסטיגער פיהרער פון יעקאטערינאסלאוו. זיי מעגען שטאלץ זיין מיט זייער תלמיד. מר. עלמאן איז ניט נאר געווען דער גרינדער, דער אונערמידליכער פרעזידענט פון ערשטען ביז היינטיגען טאג, וואס פלעגט אויספיהרען די געבאטען פון דעם געבראכטען סטאטוט, נאר גלייכצייטיג דער קאלעקטאר פון די 5 סענטיגע. מיר מעגען זיך ווינשען מעהר אזוינע אידען אין דער פראווינץ.

ווען דער עקזעקוטיוו דירעקטאר פון אידישען אימיגראנטען הילפס פאראיין, מר. פאול און דער שרייבער פון די שורות זיינען זונטאג דעם 14-טען סעפטעמבער געקומען אין סט. דזשאהן אדרעסירען די דארטיגע אידען אונטער דעם איינדרוק פון דער לעצטער אימיגראציע גזרה, איז די פארזאמלונג שוין געווען פון פריהער צוגעגרייט און געווארט אויף אונזער אנקומען.

מר. פאול האט דא געהאט א גלענצענדע געלעגענהייט זאכליך און ערנסט אויפצוקלעהרען די געשאפענע לאגע. די שווערע גזרה, פאנגט אן דער עקזעקוטיוו דירעקטאר פון א. א. ה. פ. טאר פריהער פון אלץ ניט באטראכט ווערען אלס א ריין אידישע צרה. מען האט צייטווייליג אפגעשטעלט די קאנאדער אימיגראציע אין א פעריאד פון אלגעמיינעם קריזיס. דער א. א. ה. פ. האט געטאן אלעם, כדי צו לינדערען די גזרה. פאר די עלעקשאן האבען מיר באקומען א גרויסע צאהל פערמיטען, וואס זיינען גילטיג ביז'ן 14-טען יאנואר. מיר האבען אינסטרואירט אונזערע אימיגראנטען דורך די אייראפייאישע האיאס'ן און דורך זייערע קרובים ניט צו קומען שפעטער ווי אין די געגעבענע 5 מאנאטען. פאקטיש איז די אידישע אימיגראציע ניט אפגעשטעלט ביז יאנואר.

אבער דאס איז א שוואכער טרייסט, זאגט מר. פאול. אויף יענער זייט ים ווערט די גזרה באטראכט ווי אן אויסגעלאשענע האפנונג ווען עס איז ווידער צו זעהן אייגענע קינדער, ברידער און שוועסטער, א טאטען און מאמען. ווען מיר שטעלען אין דער שווערער שעה אפ די טעטיגקייט פון א. א. ה. פ. וואלט עס דארטען באטראכט געווארען ווי א ברידערליבער פאראט. פון דעם אבער זיינען מיר גאנץ ווייט. מעהר ווי ווען ניט איז דריקט אויס דער א. א. ה. פ. מיט זיין עקזיסטענץ אין דעם געגעבענעם מאמענט, די גרייטקייט פון אלע קאנאדער אידען צו ציהען ווייטער די גאלדענע היסטארישע קייט, פון שטענדיגען צונויפבינדען אונזערע צווארפענע איבער ימים משפחות. דער אידישער אימיגראנטען הילפס פאראיין מוז בלייבען עקזיסטירען. מיט אפענע אויגען וועט ער אויסקוקען אויף דעם גינסטיגען מאמענט, ווען מיר וועלען ווייטער קענען פארזעצען אונזער הייליגע ארבייט.

פון די סט. דזשאהנער אידען פארדערען מיר, אז דוקא אין דער היסטארישער שעה זאלען זיי זיך ניט באגרענצען מיט ארטיגע ארבייט אליין. ווי ליעב און טייער זי זאל ניט זיין זייער ערשטער "הכנסת אורחים", מוזען זיי היינט טראכטען וועגען הילף אין ברייטען נאציאנאלען מאסשטאב און באנעהמען אז אונזער פארדערונג אפצושאפען די נייע גזרה קען רעספעקטירט ווערען נאר דאן, ווען אזא פאדערונג וועט ארויסגעהן פון א צענטראלע ארגאניזאציע אין נאמען פון אלע קאנאדער אידען. מר. פאול מאכט דעריבער דעם פארשלאג, אז די סט. דזשאהנער אידען זאלען ווערען מיטגלידער פון אלגעמיינעם א. א. ה. פ. פון קאנאדע און דער מאנטרעאלער אפיס וועט אויף זיך איבערנעהמען די ארטיגע הוצאות פון "הכנסת אורחים".

אין זעלבען גייסט האט אויך גערעדט דער שרייבער פון די שורות.

דער פארשלאג פון מר. פאול איז פארשטענדליך איינשטימיג אנגענומען געווארען.

ביז היינטיגען טאג איז אין סענט דזשאהן געשאפען געווארען 68 מיטגלידער מיט א יערליכער באשטייערונג פון $340. די דארטיגע עקזעקוטיווע האט זיך פארפליכטעט צו פארגרעסערן דעם צאהל מיטגלידער ביז 100.

די עקזעקוטיווע באשטעהט פון:

מר. עלמאן, פרעזידענט.
מר. מאיר כהן וויס-פרעזידענט.
רעוו. א. בעב, סעקרעטאר.
מר. גיופילד, טרעזשורער.

רעוו. ל. שאפירא, ס. גוס, א. גאלד, ב. סוועטסקי און נ. מעלטצער — דירעקטארען.

אונז בלייבט צו האפען אז די אויפריכטיגע באציהונג פון סט. דזשאנער אידען צום אידישען וואנדערער וועט דיענען אלס ביישפיעל פאר די אנדערע גרעסערע שטעדט פון קאנאדע.

ביים דאקטאר

דאקטאר: — וואס אנבעלאנגט אייער הארץ דארפט איהר זיך ניט זארגען! מיט אזא הארץ קענט איהר אלט ווערען זיבעציג יאהר.

פאציענט: — איך בין שוין זיבעציג!

דאקטאר: — נו, וואס האב איך אייך געזאגט?!

ווי אזוי אומצוגיין מיט אייער לינאלעאום

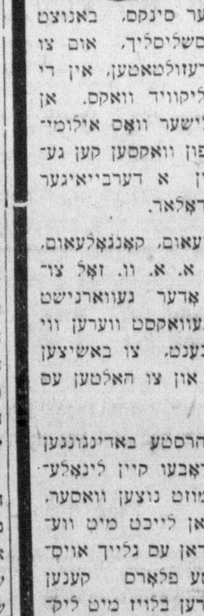

באהאנדעלט צוערשט אינלעיד און בעטעלשיף לינאלעאום מיט פייסט-וואקס, איבער נעהמט עס אויב נויטיג מיט ליקוויד וואקס (צוויי אדער דריי מאל א חודש). אויף די ערטער וואו מען טרעט מעהרער, ביי טיר - דורכגאנג און אין פראנט פון סטאוום אדער סינקס, באנוצט פייסט-וואקס אויסשליסליך, אום צו קריגען בעסערע רעזולטאטען, אין די אנדערע ערטער ליקוויד וואקס. אן עלעקטרישער פאלישער וואס אילומינירט די ארבייט פון וואקסען קען געדרענט ווערען אין א דערבייאיגער סטאר פאר צוויי דאלאר.

פרינטעד לינאלעאום, קאנגאלעאום, נעפאנסעט ראגס, א. א. וו. זאל צוערשט לאקירט אדער געווארנישט ווערען, און דאן געוואקסט ווערען ווי אויבען אויסגערעכענט, צו באשיצען דעם אויבערפלאך און צו האלטען עס עלאסטיש.

אונטער די מעהרסטע באדינגונגען זאל מען ניט סקראבען קיין לינאלעאום. אויב איהר מוזט נוצען וואסער, זאלט איהר עס טאן לייכט מיט ווייניג מוילענעס, און דאן עס גלייך אויסווישען. די מערסטע פלארס קענען אבער געקלינט ווערען בלויז מיט ליקוויד וואקס, און באלעבאסטעס דארפען באנוצען די מעטאדע, עס איז גוט אי פאר אייך, און אי פאר'ן לינאלעאום.

א פולע 25 ס. באטעל פון דזשאנסאנס ליקוויד וואקס, וועט אייך געשיקט ווערען, ווען מיר וועלען דערהאלטען 10 ס. צו דעקען די פאסטענדזש און דאס פאקען.

S. C. JOHNSON & SON LTD.
Brantford, Canada
ברענטש. אין: טאראנטא, מאנטרעאל וויניפעג, וואנקאווער.